

Avdelningen för kunskapsstyrning för
socialtjänsten

Annica Johansson
annica.johansson@socialstyrelsen.se

Socialdepartementet

Socialstyrelsens yttrande över betänkandet Ett språkrav för språkutveckling (SOU2024:78)

Socialdepartementets dnr S2024/02115

Socialstyrelsen har avgränsat yttrandet till frågor som rör myndighetens verksamhetsområde och lämnar följande yttrande.

Sammanfattning

Socialstyrelsen delar utredningens beskrivning av de utmaningar som finns gällande kompetensförsörjning och att det finns brister i språkförmågan hos personalen i äldreomsorgen. Socialstyrelsen konstaterar också att utredningen i enlighet med sina direktiv haft i uppdrag att föreslå hur ett krav på språkkunskaper skulle kunna regleras. Socialstyrelsen avstyrker dock förslaget att införa ett språkrav i socialtjänstlagen. Myndigheten ser positivt på förslag som syftar till att stärka kunskaperna i det svenska språket hos personalen inom äldreomsorgen och instämmer i utredningens bedömningar och tillstyrker i huvudsak de förslag på språkutvecklande åtgärder som utredningen lämnar. Socialstyrelsen lämnar följande synpunkter på utredningens förslag och bedömningar.

7 Utredningens bedömningar gällande nivå av kunskaper i svenska språket.

Socialstyrelsen instämmer i de bedömningar som utredningen gör i 7.2, 7.3 och 7.4 i fråga om vilken nivå av kunskaper i svenska språket som all omsorgspersonal behöver för att utföra arbetet i äldreomsorgen med god kvalitet. Gers B2 är den nivå av kunskaper i svenska språket som Socialstyrelsen också bedömt som relevant för arbete i äldreomsorgen. Detta har myndigheten bland annat gjort i Språkförmåga i äldreomsorgen – underlag för bedömning och utveckling.

9.1 Ett språkrav införs i socialtjänstlagen

Socialstyrelsen avstyrker förslaget att det införs ett språkrav i socialtjänstlagen. Socialstyrelsen vill dock betona vikten av att personalen inom äldreomsorgen har rätt kompetens för sina arbetsuppgifter för att äldre ska känna sig trygga med den vård och omsorg som ges. Språkkunskaper och förmåga att kommunicera både muntligt och skriftligt är grundförutsättningar för att personalen ska kunna utföra arbetet inom äldreomsorgen på ett säkert sätt. Socialstyrelsen anser därför att det är angeläget att stärka kunskaperna i

svenska språket hos personalen inom äldreomsorgen. Myndigheten anser dock att det i första hand bör ske genom utredningens övriga förslag och bedömningar utan ett språkrav i lag.

Enligt Socialstyrelsens mening löser inte ett språkrav i lag de brister som utredningen beskriver gällande språkproblem i äldreomsorgen. Vidare ifrågasätter Socialstyrelsen om språkravet så som det är formulerat verkligen kommer bidra till en ambitionshöjning. Att *arbeta för* lämnar stort utrymme för tolkning, och även om de allra flesta inom äldreomsorgen är överens om att språknivån behöver höjas, så är det tveksamt om formuleringen kan bidra till en god och enhetlig språknivå. Därtill finns det reglering kring kvalitet och kompetens i dag, som utredningen också redogör för. Enligt 3 kap. 3 § SoL ska insatser inom socialtjänsten vara av god kvalitet. För utförande av uppgifter inom socialtjänsten ska det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2011:12) om grundläggande kunskaper hos personal som arbetar i socialtjänstens omsorg om äldre finns rekommendationer om vilka kunskaper och förmågor som personalen minst bör ha inom tolv angivna områden. Ett av områdena som anges är kommunikation där det anges att personalen, som minst, bör ha förmåga att förstå, tala, läsa och skriva svenska.

Utredningen föreslår att vad som avses med relevant nivå av kunskaper i svenska språket regleras i socialtjänstförordningen. Utredningen bedömer att genom att nivån förtydligas i förordning blir det föreslagna språkravet både tydligt och i viss mån mätbart, vilket underlättar både för verksamheternas egen uppföljning och för den statliga (s. 137). I författningskommentaren tydliggörs det att verksamheterna inte behöver bedöma om personalen har nivå B2, utan att det är tillräckligt, enligt lagbestämmelsen, att bedöma i vad mån personalen klarar av de språkliga och kommunikativa moment som ingår i arbetsuppgifterna (s. 258). Socialstyrelsen menar att det kan bli ottydligt hur verksamheterna ska kunna arbeta för att personalen har nivå B2 om de inte ska göra bedömningar av vilken nivå personalen har. Det kan då ifrågasättas om ett sådant språkrav verkligen kommer bli tydligt och mätbart.

Genom att införa ett språkrav i socialtjänstlagen ser Socialstyrelsen att det kan finnas risk för att språkkunskaper får en annan ställning jämfört med andra kunskaper. Det kan leda till att verksamheterna väljer att prioritera språkutveckling framför att utveckla andra viktiga kompetenser. För att säkerställa en god kompetensförsörjning inom äldreomsorgen behöver personalens kompetensutveckling avse såväl språk- som omsorgskunskaper. Förmågan att kunna kommunicera med omsorgsmottagare är dessutom en central del av omsorgsarbetet.

Vidare ser Socialstyrelsen en risk i att ett språkrav i lag kan leda till att sökande med bättre språkkunskaper i svenska språket erbjuds anställning före

sökande som till exempel har en undersköterske- eller vårdbiträdesutbildning men lägre språkkunskaper.

9.4 Verksamheterna kan behöva stöd i att arbeta utifrån språkravet

Socialstyrelsen är positiv till att verksamheterna, om ett språkrav genomförs, får stöd i hur de kan arbeta utifrån ett språkrav. Myndigheten vill dock framhålla att även utan ett språkrav i socialtjänstlagen kan verksamheterna stödjas i hur de kan arbeta för att stärka språkkunskaperna hos personalen. Det kan till exempel göras med utgångspunkt i de bedömningar som gjorts tidigare i bland annat Språkförmåga i äldreomsorgen – underlag för bedömning och utveckling.

I ett sådant uppdrag är det viktigt att Socialstyrelsen får möjlighet att utreda behoven och förutsättningarna hos målgrupperna för att därefter ta fram ett lämpligt stöd.

10.1.3 Insatser för att kunna följa arbetet utifrån språkravet över tid

Socialstyrelsen ser positivt på att, om förslaget genomförs, följa upp verksamheternas arbete utifrån språkravet över tid samt följa hur de äldres uppfattningar om personalens kommunikativa förmåga eventuellt förändras över tid. Socialstyrelsen vill dock framhålla att myndigheten även utan ett språkrav kan följa personalens språkförmåga och hur verksamheterna arbetar för att stärka språkförmågan hos personalen.

11.7 Utredningen bedömer att äldreomsorgens arbetsplatser behöver arbeta aktivt med språkutveckling och föreslår stöd för detta

Socialstyrelsen instämmer i bedömningen och tillstyrker förslaget. Även utan ett språkrav finns det behov av stöd till hur arbetsplatserna kan arbeta aktivt med språkutveckling. Myndigheten vill dock lyfta att även andra aktörer kan vara relevanta att samverka med i ett sådant uppdrag, till exempel Vård- och omsorgscollege.

11.12 Utredningen föreslår ett svenskalyft – ett riktat statsbidrag med syfte att höja nivån av kunskaper i svenska språket hos personalen

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget om ett riktat statsbidrag som syftar till att höja nivån av kunskaper i svenska språket hos äldreomsorgens personal inför. Myndigheten ser positivt på att statsbidraget ska erbjuda en flexibilitet som möjliggör att verksamheterna själva kan avgöra vilka språkutvecklande insatser och utbildningar som just deras verksamhet och anställda har behov av.

11.12.4 Det finns vissa överlappningar med det befintliga statsbidraget äldreomsorgslyftet

Utredningen konstaterar att det föreslagna statsbidraget till delar och på vissa sätt överlappar det befintliga statsbidraget Äldreomsorgslyftet (s. 200). Äldreomsorgslyftets utformning bör beaktas.

Socialstyrelsen vill påminna om att satsningen Äldreomsorgslyftet idag omfattar möjligheten för anställda inom kommunalt finansierad äldreomsorg att studera eller delta i språkstödjande insatser även i minoritetsspråken finska, jiddisch, romani chib, meänkieli och samiska samt svenskt teckenspråk. Om studier eller språkstödjande insatser i svenska, men inte de övriga språken, istället ska omfattas av svenskalyftet bör uppdragsgivaren ta ställning till hur det kommer inverka på Äldreomsorgslyftet. Socialstyrelsen anser att det behöver vara tydligt vilka utbildningar som omfattas av vilken satsning.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Björn Eriksson. I den slutliga handläggningen har avdelningscheferna Sabina Orstam, Pär Ödman, Mattias Fredricson, Natalia Borg och Zara Warglo samt enhetschefen Christine Tell deltagit. Utredaren Annica Johansson har varit föredragande.

SOCIALSTYRELSEN

Björn Eriksson

Annica Johansson